

Gromon András - Elpídia

avagy álom és ének egy országról,
amelynek nincs rendőrsége és hadserege

Ez a régiek módjára megfogalmazott cím már magában foglalja ennek az írásnak tartalmát is, műfaját is, sőt talán célját is.

Ha *tartalmilag* nem is különösebben, formailag mindenképpen Morus Utópiája volt e cím ihletője. Utópia azt jelenti: Seholsincs ország. Az Elpídia viszont a görög *elpis* szóból származik, amelynek jelentései: vélemény, hit, várakozás, remény - s annak az országnak a neve akar lenni, amely pillanatnyilag ugyan még sehol sem létezik, de létrejöttének lehetősége eleve nem zárható ki, mi több: *véleményünk* szerint éppen létrehozása céljából tartózkodunk e bolygón. *Hisszük*, hogy ez az ország megvalósítható, *várjuk* is megvalósulását, mert *reméljük*, hogy egyszer létrejön. E véleményünkkel, hitünkkel, várakozásunkkal és reményünkkel nem állunk egyedül, hiszen úgy látjuk, hogy ha kevesen is, de mindig voltak olyanok akik látták, őrizték, hirdették az álmod e jövőbeli országról, Mikeás prófétától és Ekhnatontól Marx Károlyig és Konrád Györgyig.

Bizonyos értelemben *műfajt* is jelez a cím: azért csak "bizonyos értelemben", mert nem formai sajátosságokat, hanem tartalmi vonatkozásokat takar. Az utópiák, elpídiák "műfajáról" van szó, amely mindig egy még nem létező, de "léteznie kellene", eszményi országról szól, s amely megjelenésének formai elemeitől függetlenül mindig "ének", mert csak az "ének" képes egyidejűleg kifejezni azt, ami nincs, de ami lehetne, és aminek lennie is kellene, és kifejeznie egyidejűleg még oly sok minden mást is, amit szóval megfogalmazni sem lehet.

Az elmondottak talán már árulkodnak ennek az írásnak a *céljáról* is. Szándékunk egyfelől az, hogy őrizzük és tovább mondjuk ezt a világ tényeinek oly makacsul ellenálló álmod, megpróbálva a ma nyelvén és szövegösszefüggéseiben megfogalmazni, másfelől pedig az, hogy az álom "ébrentartásával" és hirdetésével is hozzájáruljunk annak mielőbbi valósággá válásához. Mert Elpídia nem tőlünk függetlenül jön majd el, hanem csakis a mi munkálkodásunk révén valósulhat meg.

Azt szeretnénk tehát az alábbiakban elmondani, hogy az emberi természetnek olyan társadalmi berendezkedés felel meg, amely "belpolitikájában" lemond az (erőszakon alapuló) ún. igazságszolgáltatásról, "külpolitikájában" pedig a hadviselésről, s amelynek következképpen nincs rendőrsége, nincsenek bíróságai és börtönei, és nincs hadserege, sem állandó, sem alkalmi, sem békeidőben, sem (ellene viselt) háborúban. - Ugyanakkor az elpídia-műfaj lehetővé teszi számunkra, hogy lemondjunk a "teljesség igényéről".

A következőkben először azt szeretnénk megmutatni, hogy állításaink jézusi alapokkal bírnak, majd a hatalom természetéről ejtünk szót, hiszen mind az "igazságszolgáltatás", mind a hadviselés elsődlegesen hatalmi kérdés. Ezután mutatjuk be az "igazságszolgáltatásról" és a háborúról lemondó társadalmat, jó részt olyan módon, hogy a szokásos (legfontosabb) ellenvetésekre próbálunk választ adni. Végül fölvázoljuk annak a társadalomnak a képét, amely a ("törvényes") erőszak nélkül is jól működik.

1. Jézusi alapok

A határozott névelő hiánya az alcímben arra akarja fölhívni a figyelmet, hogy a szóban forgó téma nem állt Jézus érdeklődésének homlokterében, tehát tanításában csak elszórt, de azért félreérthetetlen utalások találhatók erre vonatkozóan, s hogy ily módon ezek az utalások a mi megközelítésünk szemszögéből nézve természetesen közvetettek. (Az itt következők szinte szó szerint megegyeznek az előző tanulmány II. fejezetének 2. és 3. pontjában már leírtakkal, a könnyebb olvashatóság kedvéért az utalás helyett mégis az ismétlés mellett döntöttünk.)

Tételünk: *Jézus alaptalannak* (Mt 7,3-5: a "gerendás-szeműek" nem ítélik el a "szálfás-szeműeket", vö. Mt 18,23-33; Jn 8,7: a bűnösök nem ítélik el a bűnösöket), *tehetetlenek* (nem képes "tisza munkát" végezni, vö. Mt 13,29) és *károsnak* (a konkollyal együtt a búzát is kitépi, Mt 13,29), *következésképp fölöslegesnek* (mert lesz aratás, szétválasztás, Mt 13,30) *minősíti, és a maga részéről tiltja is az ún. igazságszolgáltatást*. Úgy ahogy van, teljes egészében, vállalva ennek mindenfajta következményét.

A sor elejére a Hegyi beszéd általános érvényű tiltása kívánczik: "Ne ítéletek, hogy meg ne ítéljenek" (Mt 7,1) A bírói vagy *bírói jellegű ítékezés tiltásáról* van itt szó, azaz olyan ítékezésről, amely az elítélt megbüntetéséhez vezet. Lukács (6,37) megtoldja az előbbi felszólítást egy másikkal, amely értelmezni látszik az elsőt: "Ne ítéletek el senkit, hogy titeket se ítéljenek el!". Az első felszólításbeli *krinó*-val szemben a másodikban a *katadikadó* szerepel, amelynek értelméről világosan tanúskodik a Hegyi beszédre oly érzékeny Jakab-levél (5,6): "Elítéltétek és megöltétek az Igazat..."

A Hegyi beszéd elvi tételét félremagyarázhatatlanul fejti ki a búzáról és a konkolyról szóló példabeszéd (Mt 13,24-30): A világból *nem szabad "kigyomlálni" = kiirtani a gonosz embereket* (29. v.), hagyni kell (!), hadd növekedjenek (!!!) a világ végéig (az "aratásig", 30. v.)

Jézus komolyan gondolja ezt, és *alkalmazza is mind a "polgári", mind a "büntetőjogi" perekre*. - Az előbbire három példa is akad: az egyik azt tiltja, hogy én kezdeményezzek pert és juttassam annak révén börtönbe embertársamat (Mt 18,30-33), a másik kettő pedig azt, hogy az ellenem kezdeményezett perbe belemenjek: "Békülj ki idejében, még útközben ellenfeleddel, hogy át ne adjon a bírónak..." (Mt 5,25)! Hogyan? "Ha pörbe fogva el akarják venni köntösödöt, add oda a köpenyedöt is" (Mt 5,40)! - Az utóbbira példát a házasságtörő asszony esete kapcsán mutatott (Jn 8,3-11), tanúságot téve arról, hogy az állami "igazságszolgáltatást" és ítélet-végrehajtást is helyteleníti. Ezt határozottan állíthatjuk, mivel "Mózes törvénye" nem csupán vallási okmány volt, hanem egyúttal Palesztina állam alkotmánya és büntetőjogi törvénykönyve is! S ha áll ez a halálbüntetésre, akkor nyilvánvalóan fokozottan áll az összes kisebb büntetésekre is!

Jézus *háborúellenes felfogásáról* elégségesen tanúskodik az ellenség szeretetének parancsa (Mt 5,44) és az a tény, hogy nem volt hajlandó csatlakozni a megszállók ellen fegyveres honvédő harcot hirdető zelóták mozgalmához (vö. Jn 6,15; távolabbról Lk 4,5-8). Néhány utalás erejéig mégis kitérünk két olyan problémára, amely akkoriban háborús konfliktusok lehetőségét rejtette magában.

Az egyik a *samaritánus-kérdés*, amely félig nemzeti (a samaritánusok félzsidók voltak), félig nemzetközi ügynek tekinthető (elkülönültek). Zsidók és samaritánusok kölcsönösen gyűlölték egymást és ennek megfelelően viselkedtek. Erre a zsidó Jézus az ellenségnek számító samaritánusokat felebarátnak (gyakorlatilag honfitársnak: 3Móz 19,18) minősíti (Lk 9,51-56; Jn 4,7-26), sőt nemegyszer példaképpül állítja őket (!) a zsidók elé (Lk 10,33-37; 17,15-18).

Még keményebb dió a *római-kérdés*. A korabeli zsidóság számára aligha volt fájóbb dolog a római megszállásnál, és minden zsidó számára, aki valamit is adott magára, becsületbeli ügy volt a rómaiakkal nem érintkezni és gyűlölni őket, s amint a zelóták mozgalma és több felkelés is tanúsítja, a fegyveres ellenállás gondolata sem állt távol tőlük. Jézus viszont azt mondja: "Ha a római légionárius, az ő törvényeik értelmében, arra kényszerít, hogy cipeld ezer lépésnyire a holmiját, menj el kétannyira, kifejezve ezzel, hogy nem ellenségnek tekinted az elnyomót (aki "ráadásul" pogány), hanem felebarátnak (= honfitársnak; Mt 5,41).

Mindezt Jézus önmagára is vonatkoztatta és *személyes példájával támasztotta alá*: Megtiltotta övéinek a vele ellenséges magatartást tanúsító, "ösellenség" szamaritánusok megbüntetését (Lk 9,51-56: ebben az is benne van, hogy Isten sem igazolja az effajta vállalkozásokat!), megtiltotta Péternek, hogy a vele szemben igazságtalanul eljáró (vö. Jn 8,46; 10,32) templomrendőrséggel szemben "igazságot szolgáltasson" (Mt 26,52), és Pilátusnak is kifejtette, hogy nem óhajt önmagának (erőszakkal) "igazságot szolgáltatni"(Jn 18,36).

2. A hatalom természetéről

Hatalmon itt a fegyveres erőre támaszkodó politikai vezető réteg hatalmát értjük, ezért ez a kifejezés számunkra szinonimája a következő szavaknak: állam, államhatalom, kormány, távolabbról pedig magában foglalja mindazokat, akik az így értett hatalomnak közvetlen (pl. kormányhivatalnokok, rendőrök, börtönőrök) vagy közvetett kiszolgálói (mindazon társadalmi osztályok, melyek kiváltságos pozíciókat foglalnak el, tehát a gazdagok, a vezető újságírók, rádiósok, tévések, művészek, tudósok stb.).

"A hatalom természete szerint gonosz" - mondja *Jacob Burckhardt*, "A hatalom óhatatlanul gonosszá tesz" - mondja *Kodolányi*. (Tanulságos bibliai példa az utóbbira Saul király esete: 1Sám 18-19.) "Aki uralkodni akar, annak nem lehet más célja, csak a hatalom. Nem szerethet senkit, csak önmagát. Még Istene is csak az ő saját Istene lehet, aki gáztetteit igazolja" (*Stefan Heym*: Dávid Király krónikája). "Aki hatalmon van, az szükségképpen irtózik az igazságtól. Megkívánja, hogy az isteni törvények is hízelgők legyenek számára" (*Kodolányi János*: Vízözön).

Meggyőződésünk, hogy ezek az állítások hüen festik le a hatalom, a hatalmasok természetét (aki képes a színpalak mögé látni, egyet fog érteni), mint ahogy az is meggyőződésünk, hogy az egész ún. "törvényes rend" (nem szükségszerűen, de mindmáig ténylegesen) csak a fenti értelemben vett hatalom kiterjesztése, az állam egyik megjelenési formája, az uralkodó osztály(ok) uralkodásának adott módja. Nem titkoljuk, hogy ennek a fejezetnek legfőbb célja, hogy a "népért való hatalom" mítoszáat leleplezzük, mítosz-voltát, ideológiai-voltát igazoljuk.

Schmitt Jenő Henriknek, a századforduló nagy magyar gondolkodójának szavaival élve: "Hazugság az, hogy a törvényeket és az államokat a kisebb rablók és tolvajok megfékezése céljából találták fel. A történelem bizonyítja, hogy ellenkezőleg, az államokat hatalmas bűnözők alapították, akik, ha sikerült nekik egész országok lakosságát megfélemlíteniük, akkor rablóbandájuk törvényét országos törvényvé alakították át" (Állam nélkül c. folyóirat.)

Lev Tolsztoj, akivel Schmitt kölcsönhatásban állt, ugyanebben az időben így ír: "A kormányok tevékenységük módja és erőszakos céljaik szerint éppen olyan elemekből alakulnak, melyek éppenséggel nem szentek, sőt szemtelen, durva és erkölcstelen emberek... Ezt a csúcst mindig azok az emberek, vagy az az ember foglalja el, aki ravaszabb és lelkiismeretlenebb a többinél, vagy olyan, aki véletlenül örököse a legtolakodóbbnak és a leglelkiismeretlenebbeknek (A hazafiságról).

Egybecseng az előző kettővel *Kodolányi* mélységes iróniával megfogalmazott véleménye: "Mindig akadnak önzetlen férfiak, akik pillantásukat »magasabb célok« felé vetik, »nemes buzgalom« szállja meg őket hazájuk sorsáért, a szegények könnyeitől siralomra fakadnak, s mindent föláldoznak saját önzetlen hatalmuk érdekében... Mind azzal kezdte, hogy elhalmozta az isteneket ajándékokkal, óriási alapítványokat tett a papoknál, majd azzal folytatta, hogy megvesztegette az ellenfél vezéreit, katonáit - ezeket csak ígéretekkkel -, fölemelte az adókat, újabb beszolgáltatásokat követelt, újabb meg újabb könyörtelen felügyelőket nevezett ki, egyre több és több parasztot, iparost veretett meg, köttetett fára, dobatott folyóba - s egy szép sírfelirattal végezte, hogy sohasem hazudott, mindig védelmezte az özvegyet és az árvát, könnyített a nép terhén, lisztet ajándékozott az éhezőknek, letörölte a könnyeket...

Mindegyikük aljas jöttmentnek, harácsolónak, hazug csalónak, vakmerőnek jelentette ki a többit... A saját vakmerőségeiket, jogtiprásaikat, gyilkosságaikat, szerelmi tobzódásaikat, a saját fészük büzlését persze csak afféle apró botlásoknak, emberi gyengeségnek, ártatlan tévelygésnek tekintették, ha ugyan gondoltak rájuk. De nem is gondoltak. Hogyan is gondolhattak volna, mikor, jaj, szívük csordultig telt hazájuk sorsa felett érzett fájdalommal, a hajnaltól késő estig görnyedő parasztok sajnálatával, vérlázító igazságtalanság alatt nyögő népük ezernyi bajával" (Az égő csipkebokor).

Ha kissé drasztikusak is ezek a megfogalmazások (talán éppen azért olyan világosak), aligha tagadhatja bárki is, hogy a történelem eddigi tanúsága szerint minden államrendszer (finomabban: minden alkotmány) közvetlenül vagy közvetve, többé vagy kevésbé vértelenül, de mindenképpen a fegyverek erejében állt és áll fenn.

Ezért aztán, ahogyan nincsen "a népért való hatalom", nincsen "a népért való törvényes rend" sem. "A bíró nem az »igazságot«, hanem a mindenkori állam mindenkori jogszabályait szolgálja. Ezért tartja az állam, ezért hívják bírónak" (*Moldova György: Az idegen bajnok*). Tudják ezt a kisemberek is. *Sánta Ferenc* Az ötödik pecsét című könyvében az egyik szereplő azt mondja: "Tanulja meg, Kovács úr, hogy mindig az a vaj valakinek a fején, amit a hatalom annak tart! Az a bűn, amire az állam meg a törvény azt mondja, hogy az bűn... Csinálhat mindent, csinálhat bármit, akármilyen disznóságot, ha a törvény azt mondja rá, hogy az nem bűn, akkor nem lesz magának semmi baja, és mert nem büntetik meg érte, az emberek is azt fogják mondani, hogy maga rendes, törvénytisztelő ember... No, próbálja meg maga eldönteni, hogy mi a bűn, és mi a nem bűn. Az a bűn, amit a nagyfejúek annak nyilvánítanak, ezzel kész a kocsi!"

Voltaképpen ennyi is elég lenne annak beláttatásához, hogy amint nincsen "a népért való hatalom" és "a népért való törvényes rend", ugyanúgy nincsen "a népért való igazságszolgáltatás" sem, tehát hogy az "igazságszolgáltatás" is csak mítosz, a mindenkori hatalom egyik ideológiai (s egyúttal persze nagyon is gyakorlati) támasza. De azért a következő fejezetben közelebbről is megvizsgáljuk ezt a témát.

3. Társadalom igazságszolgáltatás nélkül

Mindenekelőtt az "igazságszolgáltatás" néhány belső ellentmondására szeretnénk rámutatni, melyek mind azt sugallják, hogy lényegében hazug dologról van szó, az "igazságszolgáltatás" természeténél fogva képtelen igazságot szolgáltatni (ha tekintetbe vesszük a jelenség teljes körét, és nem csupán szubjektív részérdekek szempontjából vizsgáljuk) - ellenkezőleg, éppen az igazságtalanságok tárháza (Summum ius summa iniuria).

Először is: Az "igazságszolgáltatás" csak azzal foglalkozik, ami látszik, csak azokkal az esetekkel, amelyek napvilágra kerülnek. Azt a "bűnt", amely homályban marad, nem tekinti bűnnek. Kettős képmutatás, kettős hazugság rejlik ebben: a "bűn" kritériumának annak nyilvánosságra kerülését tekinti, nem pedig egy-egy cselekedet tartalmát, másrészt csak a tetteket tartja bűnnek, az elkövetőben vagy másokban (akik szintén kiváltói lehettek az elkövető bűnének) meghúzódo gondolatot és szándékot nem. (Erre mutat rá Jézus kétszer is a Hegyi beszédben: Mt 5,21-22.27-28.)

Másodszor: Gyakorlatában az "igazságszolgáltatás" figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy egyszerűen képtelenség minden "bűncselekményt" felderíteni (csak Magyarországon évente több tízezer bűncselekmény marad felderítetlen a rendőrségi becslések szerint) - így aztán csak azok "bűnhődnek", akiket "elkapnak". Az igazság viszont az lenne, hogy vagy minden "bűnös" bűnhődjék, vagy egyik se.

Harmadszor: Az "igazságszolgáltatás" lényegében nem foglalkozik azzal, hogy egy-egy "bűncselekményben" ki az igazi felelős, illetve ki mennyiben felelős. Természetesen nem

tagadjuk az egyéni felelősséget, de tagadhatatlan, hogy számos bűnért sokkal inkább felelősek azok, akik az elkövetőre rossz hatással voltak, mint maga az elkövető. Közhelyszerű példa a szülők szerepe gyermekeik magatartásában, vagy hogy egy nagyobb horizontú és horderejű példát is említsünk: Ha egy államvezetés egy nemzedék életén belül is négyszer-öttször változtat az általa diktált értékek rangsorán, nem egyszer úgy, hogy 180 fokos fordulatot tesz, akkor elsődlegesen ő a felelős állampolgárainak cinikussá és nihilistává válásáért és mindazokért a bűncselekményekért, amelyek ebből fakadnak. Mindezen esetekben viszont az "igazságszolgáltatás" az igazi tettesek helyett azokat ítéli el, akik többé-kevésbé áldozatok!

A *negyedik* ellentmondás (mely benne rejlett már az előzőben is): Bűn és nem-bűn igazán nem különíthető el, a bűzát és a konkolyt képtelenség szabatosan elválasztani egymástól (megmondta ezt Jézus is: Mt 13,29!), ennek következtében *"igazságot szolgáltatni"* (megint a jelenség egészét tekintve) *csak igazságtalanságok elkövetése árán lehet!* Tételünk helyessége mellett a történelem során ártatlanul elítéltek, meghurcoltak és kivégzettek végeláthatatlan sora tanúskodik.

Ötödször: Mindenfajta "igazságszolgáltatás" (legalábbis a mai értelemben vett államban) eleve hazug, mivel *a "szolgáltatás" alapjául nem az igazság szolgál* (ami egyébként gyakorlatilag sosem ragadható meg abszolút értelemben, tehát senki sincs a teljes igazság birtokában), még csak nem is az adott állam polgárainak közmegegyezése, *hanem a mindenkori uralkodó osztály(ok) által a többiekre kényszerített "jogrend"*, a mindenképpen csak részérdeket (s a kisebbség érdekét tükröző), tegnap barna, ma vörös, holnap talán sárga (rész-) "igazság". Ráadásul még ennek az érvényesítése is teljesen önkényes, népszerűen szólva: "Az a bűn, amit a nagyfejük annak nyilvánítanak...."

Hatodszor (s ez talán az "igazságszolgáltatás" egyik, ha nem a legsúlyosabb belső ellentmondása, hazugsága és képmutatása, s ezáltal az egyik legnyomósabb indíték teljes megszüntetésére) az, aminek van egy "objektív" és egy "szubjektív" oldala, bár a kettő szorosan összefonódik.

Az "objektív" oldal: Ha az "igazságszolgáltatás" valóban igazságszolgáltatás akarna lenni, akkor elsősorban a bűncselekmények nagyságát kellene tekintetbe vennie, azaz a legnagyobb bűncselekményekkel kellene kezdenie, s úgy haladnia a közepesek, majd a kisebbek felé (ha egyáltalán maradna erre ideje és energiája), valamint a legnagyobb bűncselekményeket kellene a legsúlyosabban büntetnie, aztán a közepeseket és így tovább. A valóságban pedig mit tapasztalunk (már persze csak akkor, ha képesek vagyunk az emberekre általában jellemző "vakondtúrás-perspektívától" megszabadulni)? Azt, hogy az "igazságszolgáltatás" *a "köztörvényesek" (helyes perspektívából szemlélve) jelentéktelen "bűncselekményeivel" foglalkozik*, belpolitikai "békeidőkben" erre fordítja idejének és energiájának mondjuk 90%-át, aztán kerít sort a közepesen súlyos esetekre, ez tesz ki 9%-ot, s a maradék 1% jut a legsúlyosabb bűnösökre, másfelől pedig a "közbüntényeseket" (és a "politikaiakat") súlyosan bünteti, és minél nagyobb gazember valaki, annál inkább "futni hagyja".

Hogy csupán *két igazán egyszerű példát* említsünk, szót sem ejtve az ezeknél számtalanszor súlyosabb esetekről: Ha valaki embertársainak rendszeres, ám "legális" megkárosítása révén (pl. "tisztességes" üzlettel) milliós vagyonhoz jut, azt a gazdagoknak minden társadalomban kijáró "tisztelet" övezi, ha viszont valaki lopással vagy betöréssel jut néhány ezer vagy tízezer forinthez, esetleg évekig rács mögé kerül. A másik: ha valaki hirtelen felindulásában vagy végső elkeseredésében, netán némi alkohol segédletével, beleszúrja a kést polgártársába, s "jól" találja el, őt vagy éppen tizenöt évre is számíthat, de sajátos esetekben kötélen vagy villanyszékben is végezheti, ugyanakkor az az orvos, aki az abortuszok révén pályafutása során esetleg több száz, netán több ezer magzatot mészárol le (s akit méltán nevezhetünk

bérgyilkosnak, hiszen mások - az "anyák" és "apák" - helyett és pénzért végzi a gyilkosságot), az teljes "anyagi és erkölcsi elismerésben" részesül...

Egyfajta "bűnbak-mechanizmusról" van itt szó: Az "igazságszolgáltatás" végső soron arra való, hogy egyrészt "legális" mederbe terelje a társadalomban újból és újból felhalmozódó erőszakosságot, másrészt - s ez legalább olyan fontos - a kisstílusú bűnözők bűneinek és büntetéseinek kirakatba, újságba, rádióba, tévébe helyezésével elfedje a nagystílusú bűnözőknek, köztük elsősorban magának az államapparátusnak a bűneit, amelyek az előbbieket mérhetetlenül felülmúlják.

Lássuk most a dolog "*szubjektív*" oldalát (amit Jézus is leleplezett: Mt 7,3-5; 15,14; 23,24; Jn 8,7), amitől az egész képmutatása még elvetemültebbé válik, ami az "igazságszolgáltatást" velejéig és végletekig igazságtalanság-szolgáltatássá teszi, ami önmagában is elégséges ok lenne az "igazságszolgáltatás" teljes rendszerének megszüntetéséhez, s amit *Camus* A pestisben úgy nevez meg, hogy a "nagy pestisesek" ítélik el a "kis pestiseseket".

Megint csak két egészen egyszerű kis példát említünk. - Az egyik: Az a bíró (nagy pestises), aki a kisemberek által megtermelt, de azoktól megvont javakból kétszer-háromszor, de nem ritkán ötször-tízszer magasabb életszínvonalon él (élősködve, tehát bűnösen), mint azok a megtévedt, elvakult, kétségbeesett, félrenevelt, gyöngé vagy egyszerűen csak primitív kisemberek, akiket elítél, sőt abból él akkora-amekkora életszínvonalon, hogy elítéli őket, milyen jogcímen hoz ítéletet? Csakis azon, hogy "ezért tartja az állam", ezért fizeti őt. (Nem is szólva arról, amit egy nyugdíjba vonult bíró mondott egy rádióriportban: "Tudja, mostanában elgondolkodom arról, milyen címen fosztottam meg szabadságuktól azokat, akiknek nem én adtam a szabadságot...") - A másik: A (nagy pestises) rendőr/börtönőr tartóztatja le és tartja fogva (hogy erőszakoskodásaikról ne is beszéljünk) a kisembereket (kis pestiseseket), folytonos szenvedést okozva ezzel olyanoknak, akik egyszer-egyszer okoztak szenvedést másoknak (esetleg nem is szándékosan: gázolás, esetleg nagyon is áttételesen: lopás...), sőt éppen abból húz fizetést és azért jut soron kívül ingyenlakáshoz, mert folyamatosan szenvedést okoz másoknak...

Felejthetetlenül fájón-szépen mondja el ezt *Camus* regényében Tarrou: "Apám államügyész volt...Amikor tizenhétéves voltam, apám felszólított, hogy hallgassam meg egyszer... Mindazt, ami egy törvényszéken történik, éppoly természetesnek és magától értetődőnek tartottam, mint egy felvonulást vagy egy díjkiosztást...Csak egyetlen egy képet őriztem meg erről a napról, a bűnösét. Azt hiszem, tényleg bűnös volt, nem fontos, hogy miért... Ez a kis ember, a vörös és gyér hajával olyan volt, mint egy fénysugártól megriadt bagoly. Nos, fölösleges részleteznem, már ebből is érthető, hogy élő volt. Én azonban hirtelen jöttem rá erre, miután mindaddig csak a »vádlott« kényelmes fogalmával mérlegeltem őt... Úgyszólván semmit sem hallottam, csak éreztem, hogy ezt az élő embert meg akarják ölni!...

Csak akkor ébredtem fel igazán, amikor apám a vádbeszédet mondta. A vörös talár elváltoztatta őt. Nem volt többé se kedélyes, se gyengéd, száján mérhetetlen frázisok nyüzsögtek, és szakadatlanul másztak ki onnan, mint a kígyók. Én megértettem, hogy a halálát kívánta ennek az embernek, a társadalom nevében, sőt azt is kérte, hogy nyakazzák le. És megkapta ezt a főt...

Ettől a pillanattól fogva borzalommal tekintettem az igazságszolgáltatásra, a halálos ítéletekre, a kivégzésekre.... Az én esetem mindenesetre nem az elme-futtatás volt. A vörös bagoly volt az én esetem, az a mocskos kaland, amikor pestistől mocskos szájak bejelentik egy leláncolt embernek, hogy meg fog halni, és mindent úgy intéznek, hogy meghaljon, miközben éjszakák múlnak, a haláltusa éjszakái, melyek folyamán nyitott szemmel várja, hogy meggyilkolják..."

Megértjük Tarrou következtetését: "Sohasem leszek hajlandó egyetlenegy indokot, érte, egyetlenegy sem szolgáltatni ehhez az undorító mézszárláshoz... Elhatároztam, hogy visszautasítok mindent, ami készakarva vagy akaratlanul, helyes vagy helytelen indítékból öl, vagy igazolja, hogy ölnek" (A pestis).

Schmitt Jenő Henrik még tovább megy ennek a "szubjektív" ellentmondásnak a megállapításánál, és azt állítja, hogy a nagy pestisesek nem csak elítélői a kis pestiseknek, hanem *éppen a nagy pestisesek a fő okozói a kis pestisesek "bűneinek"*: "A valóság az, hogy az alacsony, barbár, embertelen gondolkodásmód, mely az erőszak alapja, egyúttal a kisebb büntettek forrása. A törvényes társadalmi rendszer törvényes rablása, amely szülőoka a nyomornak, és a társadalmi büntett: a gyilkosság és a tömeggyilkosság törvényes dicsőítése és szentesítése a közérkölcslomlásának alapforrása" (Állam nélkül). Csak persze "a ravaszabb és hazug banditák erőszakos és zsarnok cselekedeteiket, gyilkosságaikat és rablásaikat az emberszeretet és humanitás fényével takarják" (uo.; vö. Lk 22,25!).

De hát, *azt mondják, mindezek ellenére az "igazságszolgáltatásra" mégis szükség van. Két fő ok miatt.*

Az egyik: "Példát kell állítani", s ezáltal "elrettenteni" a még nem bűnözőket attól, hogy bűnözőkké váljanak. Meglehet, akadnak néhányan, akiket a várható büntetés réme visszatart, de nem ez a jellemző. A tények *Vercors* véleményének igazságát támasztják alá: "A börtön, a példaállítás céljából kirótt halálbüntetés csupán a csiszolatlan kőkorszak maradványa: nem szünt meg semmit, nem gátol meg semmit. A mi korunkban sem ritkább a tolvajlás vagy a gyilkosság, mint a vandálok idejében" (Sylva). Sőt bátran állíthatjuk, hogy sokkal gyakoribb: a bűnügyi statisztikák a bűnözés ütemének állandó növekedését mutatják. Jóllehet mindenki tudja, milyen tökélyre fejlesztették már a "bűnüldözést", következésképpen milyen óriási esélye van minden "bűnözőnek" a "lebukásra", úgy látszik, ez nemigen hatja meg a "vállalkozókat". Nem is csoda: "Egészen más forrásból kell fakadnia az emberi lelkiismeretnek" (*Vercors*, uo.). Egyáltalán: a külső korlátok soha senkinek nem jelentenek igazi korlátot; a határokat kinek-kinek a számára végső fokon mindig az dönti el, mi van őbenne legbelül.

Meggyőződésünk, hogy a börtön lényegileg mindössze két dolgot eredményez: egyrészt a gonoszság magasabb fokozatait tanulhatja ki (s többnyire tanulja is ki) a bekerülő, másrészt megerősíti vagy létrehozza a valaminemű bosszú vágyát a bebörtönzöttekben. De ha ezek nem következnenek is be, egyet csak nagyon kevesen, kivételes jellemek (s hány ilyen akad a "közbüntényesek" között?) kerülhetnek el, nevezetesen, hogy kivonják magukat a börtön sokszoros személyiségtorzító és romboló hatása alól (a bezártság, a bánásmód, a légkör stb. miatt). Így aztán nyugodtan állíthatjuk, hogy az esetek túlnyomó többségében az az ember, aki kijön a börtönből, rosszabb minőségű, mint az, aki bement. Nem nehéz kiszámítani ennek hatásait sem a konkrét egyén, sem társadalmi környezete számára. Valóban azt kell mondanunk: *a börtön nem szünt meg semmit, nem gátol meg semmit - sőt...*

Mivel Isten törvényei az egyedül helyes és hasznos törvények az ember, az egyén és a társadalom számára egyaránt, ezért bátran fogalmazhatunk *Kodolányival* úgy, hogy nemcsak tilos, hanem fölösleges is "fegyveres csapatokat alakítani Isten törvényeinek védelmére, mert ezek a törvények bele vannak írva minden létező lény szívébe" (Az égő csipkebokor).

Ha azonban eszerint járnánk el, így hangzik a *másik*, s talán a legfőbb érv megfogalmazása az "igazságszolgáltatás" szükségessége mellett, *akkor ennek eredménye a teljes anarchia lenne*, és ez összességében több rosszat eredményezne, mint az "igazságszolgáltatás".

A demagógia egyik alaptételének minősítjük ezt az "érvelést" (a demagógia tökéletesen sikeres voltát mutatja az, hogy a nép mindenütt hittel vallja ezt a tételt, dogmának tartja

immár, melyet sosem vizsgál felül), és mindenekelőtt egy tény és egy feltételezést állítunk szembe vele, olyan feltételezést azonban, amelynek igazságát még senki sem cáfolta meg (és elméleti úton nem is cáfolható). *Vercors* írja: "Azokban az országokban, ahol eltörölték a halálbüntetést, a bűnözési hullám hat-nyolc hónapig emelkedett, aztán visszatért rendes szintjére. Ez áll a halálbüntetésre - és biztos vagyok benne, hogy ugyanígy történne az összes többi büntetéssel, ha az embereknek volna bátorságuk megpróbálni" (Clémentine).

Mi is biztosak vagyunk ebben, mert hiszen aki eddig nem akart lopni, rabolni, gyilkolni, az most miért indulna útnak "Hurrá, mindent szabad!" felkiáltással? Aki eddig is akart, ezután is fog. A köztük elhelyezkedő néhány százalék pedig, akiket eddig csak a büntetés félelme tartott vissza, hat-nyolc hónap alatt "kifutja magát". Sőt azt feltételezzük, hogy az "igazságszolgáltatás" megszüntetésével, a hat nyolc hónap "türelmi idő" letelte után (de még a hat-nyolc év is megérné) a bűnözési hullám nemcsak "rendes szintjére" térne vissza, hanem az alá is süllyedne - abban az esetben persze, ha azt az összeget, amelyet eddig a "bűnüldözésre" fordítottak, mostantól a "bűnözés" valódi okainak felszámolására, gyökerében való orvoslására fordítanak, és a helyi szükségleteknek megfelelően lakásokat, iskolákat, hangversenytermeket, könyvtárakat, orvosi rendelőket, kórházakat építenének belőle, s nem feledkeznének meg arról sem, hogy biztosítsák belőle (lenne miből) annak a nevelésnek a feltételeit és eszközeit, amely csecsemőkoruktól úgy alakítaná az embereket, hogy felnőve nem válnának "bűnözővé".

Eddig az "igazságszolgáltatásnak" úgynevezett "büntetőjogi" részéről beszéltünk, *kerítsünk most röviden sort az úgynevezett "polgári perekre" is.*

Egyrészt arra a mérhetetlen anyagi és erkölcsi kárra szeretnénk utalni, amit az egyéneknek és a társadalomnak okoznak. Csupán Magyarországon évente kb. 400.000 (!) "polgári per" zajlik. Szorozzuk be ezt a számot egy nagyon (!) szerényen számított átlagos perköltséggel, mondjuk tízezer forinttal, ez évente négy milliárd forintot jelent... És mennyi az erkölcsi kár?! A terjedő és egyre burjánzóbb gyűlölet, amely újabb bűnöket termel ki, melyek újabb anyagi és erkölcsi kárt okoznak... - *A "polgári perek" is belső ellentmondást hordoznak magukban, ugyanolyan értelmetlenek, mint minden más per, tehát ugyanolyan fölöslegesek is. Rájuk is érvényes: "Eso után köpönyeg!"* Sőt! Mint a "büntetőjogi perek", ezek is újabb és több rosszal akarják orvosolni a meg nem történtté már úgysem tehető rosszat. Egészségesebb, emberibb lenne az élet nélkülük, a megmaradó megoldatlan problémákkal együtt is.

Másrészt, mivel mindenki, aki pereskedik, azt állítja, hogy ő csak a rajta esett valódi sérelmet akarja orvosolni, *Platón* segítségével azt szeretnénk kimutatni, hogy az "önvédelem" is belső ellentmondással terhes, elvileg is értelmetlen, tehát fölösleges és tilos.

"*Szókratész*: Azt mondjuk, hogy semmiképpen sem szabad jogtalankodnunk, vagy azt, hogy egy bizonyos fajta módon jogtalankodhatunk, máshogyan meg nem? Vagy pedig a jogtalankodás semmiképpen sem jó, nem is szép, s annak számára, aki jogtalankodik, mindenképpen rossz és csúnya? Tehát semmiképp sem szabad jogtalankodnunk? *Kritón*: Nem bizony! *Szókratész*: De még a jogtalankodásra sem szabad jogtalankodással felelni, mint ahogyan a tömeg véli, mivelhogy semmiképpen sem szabad jogtalankodnunk. *Kritón*: Úgy látszik, hogy nem. *Szókratész*: No és? Gonoszt szenvedve gonosztettel felelni: ahogy ezt a tömeg helyesnek mondja, vajon igazságos-e vagy nem? *Kritón*: Semmiképpen. *Szókratész*: Mert hiszen, ugye, ha az emberekkel rosszat teszünk, ez az igazságtalanságtól semmiben sem különbözik? *Kritón*: Igazat mondasz. *Szókratész*: Tehát nem szabad viszont-igazságtalankodnunk, sem rosszat tennünk egyetlen emberfiával sem, ha bármit szenvedünk is tőle."

Természetesen nem gondoljuk azt, hogy a "bűnözés" valamilyen módszerrel teljesen megszüntethető, amíg ember lesz a földön, lesz bűn és lesz "bűnözés" is. De azt igenis

gondoljuk, hogy az "igazságszolgáltatás" intézményeire nincs szükség, nélkülük is a megszokott szinten marad vagy - a mondott feltétel teljesülése esetén - az alá süllyed a "bűnözés", tehát nélkülük egészségesebb, emberibb társadalmi életet élhetnénk, mint amelyet velük élhetünk.

E nem ok nélkül kissé hosszúra nyúlt, hiszen központi jelentőségű fejezet után térjünk át fő témánk második részére, a nem háborúzó ország eszményére. Sok minden, amit ebben, s már a második fejezetben elmondtunk, értelemszerűen ide is vonatkoztatandó, ezért itt már csak a sajátosságokra térünk ki.

4. Társadalom hadsereg nélkül

Azt képviseljük ebben a fejezetben, hogy *az az ország, amely sem háborúban, sem békeidőben nem tart fenn hadsereget*, és akkor sem hajlandó háborúzni, ha megtámadják, előzőnlík és leigázzák, *az minden tekintetben, anyagilag, szellemileg és lelkileg egyaránt gazdagabb és virágzóbb életet élhet*, mint az az ország, amelyik a megszokott és "természetes" módon (általában "önvédelemből") háborút folytat.

Először is arra szeretnénk egy mondat erejéig emlékeztetni, *micsoda erkölcsi és anyagi károkat okoz egy országnak a hadsereg fenntartása*, akár "békeidőben" is; a fegyverkezési verseny korában - de melyik kor nem ilyen többé vagy kevésbé? - ezt aligha kell bizonyítani. (A béke Nobel-díjjal kitüntetett Costa Rica esete rendkívül tanulságos. Ez az ország békeidőben nem tart fenn hadsereget, háború esetén "bérel", s a latin-amerikai országok közül egyedül itt szűnt meg teljes mértékben az írástudatlanság, és az életszínvonal is sokkal magasabb itt a többiekénél!)

Ami mármost a háborút illeti, mindenekelőtt azt kell világosan látnunk, hogy *sosem egyik nép támadja meg a másikat*. Egyetlen népnek sem jut eszébe soha, hogy hódító útra induljon. "Nincs olyan nép a világon, amelynek ilyen támadó szándéka volna, mert a népek sohasem támadnak. *Támadásra csak a kormányok ingerlik a népeket*, amikor kölcsönösen gyűlöletet ébresztenek bennük egymás iránt. Mikor aztán lánggra lobbant a gyűlölet, s a hazafias érzelmeket is sikerült felébreszteni, akkor minden ékesszólással bizonyítják e kormányok, hogy a haza veszélyben forog, s hogy a hazát meg kell menteni" (*Tolsztoj: A hazafiságról*). - Úgy véljük, hogy ezzel egyúttal választ adtunk arra az ellenvetésre is, mely szerint "hazaszeretetből kell harcolni a hazáért". Aki így beszél, az elárulja, hogy a hazát azonosítja az éppen hatalmon lévő kormánnyal, a társadalmat az állammal. A háború sosem érdeke a hazának, sosem szolgálhatja a társadalmat, a népet, az mindig csak a "nagyfejúeknek" állhat érdekében, mindenki más csak veszíthet rajta.

Erre jön azonban a fő ellenvetés: "Ha az országok magukévé teszik ezt az elvet, és a gyakorlatban is alkalmazzák, és mindenki csinálhat azt, amit akar, *nem lesz-e ebből immár nemzetközi anarchia*, míg egyesek mérhetetlen hatalomhoz és gazdagsághoz jutnak?"

Nos, álmodjunk egy kicsit! De előbb szögezzünk le két dolgot. Az egyik: Az államok, a kormányok sem azért indítanak háborút, mert egy vagy több népet ki akarnak irtani, hanem mindenekelőtt újabb földterületekre vágynak, pontosabban e területek által elérhető újabb kincsekre, gazdagságra, s legfeljebb még dicsőségre, a megnövekedett hatalommal járó megnövekedett presztízssre. A másik: Amikor most arról gondolkodunk, hogy mi lesz akkor, ha adott esetben mi csak tűrünk, aztán "jönnek a rómaiak és elpusztítják népünket" (Jn 11,48), közben ne feledkezzünk meg arról, hogy a rómaiak már itt vannak...

Tehát *álmodjunk!* Ne Rómáról és Palesztináról, hanem arról, mi lett volna akkor, ha - mondjuk - *Vietnám* nem védekezett volna évtizedeken át az amerikai "agresszorok" ellen? Először is, mit nyert azzal, hogy védekezett? A tengernyi életáldozaton és sebesülésen kívül egy rombadólt országot, amely évtizedek alatt sem fog felépülni anyagi sérüléseiből, s talán

évszázadok kellene, míg a háború okozta erkölcsi sebei begyógyulnak. Ha egyáltalán begyógyulnak az effajta sebek. Mi lett volna hát, ha nem védekeznek? Ha "kenyérrel és sóval" fogadja az amerikai katonákat? Vajon géppisztolytüzeléssel és napalmmal feleltek volna-e azok a barátságos fogadtatásra? (Főként, ha előre meg is üzenték volna nekik, hogy nem kell ellenállásra számítaniuk!?) Aligha! Szépen bevonultak volna a fővárosba és leváltották volna a kormányt, a rendőrség és a hadsereg vezetőit, meglehet, akasztás útján intézve a leváltást, és saját bábjaikat ültették volna a helyükbe. Ámbár az is lehet, hogy még erre sem került volna sor, hanem megkérdezték volna az illetékeseket, hajlandóak-e immár az ő szolgálatukba (mármint az Egyesült Államok éppen hatalmon levő kormányának szolgálatába) állni. Igenlő válasz esetén még a helyükön is maradhattak volna. Az eredmény - a lényeg - így is, úgy is ugyanaz: báb-kormány, báb-rendőrfőnök, báb-hadügyminiszter.

Miért jártak volna el így? Mert nem a "krizantém lelkű nép törvényesített irtásáért" (*Váci Mihály*: Azóta) keltek át a tengeren (amint Cortez hajóra szállásának eredeti célja sem az indiánok mészárlása volt), hanem azért, hogy Vietnám földjét birtokba véve, gyárakat és bányákat nyissanak, olcsó nyersanyaghoz és munkaerőhöz jussanak, a saját termékeik piaca bővüljön, és persze támaszpontot létesítsenek a nagy rivális hátában, ha már ott vannak a szomszédban. Mindezen célok elérése érdekében *mi értelmé lett volna nekilátni kiirtani az egyébként nem is védekező helybeli lakosságot?* Ki dolgozott volna akkor az általuk birtokba vett földeken, gyárakban, bányákban? Az anyaország polgárai aligha vándoroltak volna át a célból Ázsiába. Hogy hódításuk nyomán Vietnám kincseinek jó része (nagyobbik része?) viszont igenis Amerikába vándorolt volna? Tagadhatatlan. De *ezzel együtt is* a kiirtás és általános pusztulás helyett a viszonylagos jólét lett volna a "krizantém lelkű nép" sorsa, legalábbis életszínvonaluk sokszorosan fölülmúlta volna azt az életszínvonalat, amely a hadviselés eredménye lett, a háború alatt és után egyaránt. És a legfőbb evilági értéket, életüket is megőrizhették volna tíz- és százazrek. Mindenképpen jobban jártak volna tehát, ha nem védekeznek.

Mint ahogy mi is jobban jártunk volna, ha engedünk a töröknek. *Ady* írja egyik levelében: "*Magyarország* 3,5 milliós lakossága az örökös harcok (és ezek velejárói) következtében 1,5 millióra olvadt, míg azok a szomszédos népek, amelyek kisebb ellenállást fejtettek ki, kevesebb veszteséget szenvedtek. Úgy látszik, az elviselés jobban szolgálja az életet, mint az öldöklés."

Érdekes, akadt már olyan uralkodó is a történelem során - meglehet, egyetlenegy - aki így gondolkodott. Ekhnaton fáraó alakját és felfogását *Kodolányi* állítja elénk Az égő csipkebokor c. regényében (az itt következők elvi igazságán mit sem változtat, hogy a történettudomány vitatja Ekhnaton ilyesfajta jellemzését):

"Nem folytatunk többé háborút. Soha, soha nem fogunk többé fegyvert embertársaink ellen - jelentette ki boldogan a fáraó.

- De mi történt volna, ha nem verjük le Szanaá és egész Saába lázadását - kérdezte a meghökkent Hor.

- Semmi sem történt volna. Semmi, csupán új szerződéseket kötöttünk volna vele, nem kaptuk volna ilyen olcsón az aranyat, az ébenfát, a mirrhát, a gyantát, mint eddig, lemondanánk a finom kenőcsökről, a ritka illatszerekről... Hát nem lehet opobalzsam nélkül élni? Alattvalóink milliói talán opobalzsammal illatosítják magukat naponta?

- Isteni uram, de mi történt volna, ha nem állnak csapataink Etiópia határán, míg Szanaát ostromoltuk, s az ellenség elárasztotta volna Felső-Egyiptomot? - firtatta illetlen következetességgel Hor.

- Ó, testvérem, Etiópia hamarosan belátta volna, hogy csak a felelőssége, a gondja lett volna több - torkolta le a király.

- És az ázsiai népek? A barbárok? Akik bármikor szívesen előzönlének a Deltát? - kérdezte Mózes.

- Nos, uralkodóikat meggyőzzük jóindulatunkról, szeretetünkről, s hidd el, testvérem, néhány év leforgása alatt minderről meggyőződnenek..."

Lehet, hogy e csodálatos jelenségnek, s tiszta és szelíd lelkű Ekhnatonnak sem sikerült volna meggyőznie az ugrásra kész szomszéd uralkodókat, azonban Egyiptom népe akkor is jobban járt volna, ha ellenállás nélkül hagyja, hogy megszállják. S a fáraó mindenképpen jól látta azt, hogy a történelem folyásának jobb mederbe terelésére az egyetlen járható út az általa meglátott. Ha nem lenne is megvalósítható, elvileg mindenképpen az egyetlen lehetséges megoldás. *Minden más út gyakorlatilag is, elvileg is zsákutca.* De Ekhnaton megoldási javaslatának van gyakorlati esélye is azáltal, amit *Moldova György* regényében a negyven prédikátor egyike mond lázadó társának a börtönben, aki őrére támadott: "A megadó szelídség jobb védőfegyvered lett volna, mint magasra emelt bilincsed: magatartásod elgondolkozásra készítette volna ezeket a vad katonákat, és a lelkükben bizonyára meginognak..." (Megrázó leírását és igazolását olvashatjuk ennek *Sánta Ferenc* Halálnak halála c. novellájában!)

Igen, ez az egy lehetőség van a "vad katonák" elgondolkodtatására, ezen keresztül megingatására, s a világ sorsának jobbrafordulására. *A menekvés egyetlen lehetséges útja:* "el kell fordulnunk a hatalomtól, a fegyvertől, és meg kell találnunk magunkban s egymásban Istent, helyre kell állítanunk vele az ősi szövetséget" (*Kodolányi János: Vízözön*). "Csak egy mód van Isten boldog birodalmának megvalósítására: a szeretet, a megértés, a méltányosság. Istennek nincs nagyobb ellensége a fegyvernél. A fegyver félelmet támaszt, a félelem védekezést, a védekezés támadást" (*Kodolányi: Az égő csipkebokor*). Amint pedig a szövegösszefüggésből kitűnik, Isten boldog birodalma nem más, mint az ember boldog birodalma.

Az elmondottak után, s tekintetbe véve a világ mindenkori, de különösen mai állapotát, aligha vonhatjuk kétségbe Gandhi életrajzírójának igazságát: "Ha kerüljük a banális demagógiát és a metafizikai szofizmákat, kénytelenek vagyunk az erőszakmentességet úgy tekinteni, mint a szervezett emberi társadalom létének egyik alapfeltételét" (*Jan Pilát: Mahátma Gandhi*). És magának Gandhinak az igazságát: "*Az erőszaknélküliség az emberi nem törvénye, mint ahogy az erőszak a vadállatok világának törvénye. Az erőszaknélküliség nem csupán a szentek számára rendeltetett, hanem a közönséges nép számára is.*"

A most következő, utolsó fejezetben szeretnénk fölvázolni - igazán csak néhány sejtető vonással - annak a remélt országnak az életét, amely felszámolta önmagában az erőszak minden intézményét.

Kisközösségek hálózata

Milyen lesz Elpidia? Az "igazságszolgáltatás" megszüntetése, a hadsereg szelnek eresztése és a hatalomgyakorlás egyéb intézményeinek feloszlatása nem vonja-e maga után annak az elpusztítását, ami jó és ésszerű, vagyis ami erőszak nélküli a törvényekben?

Tolsztojjal azt válaszoljuk: "Az, ami jó, ami ésszerű, tehát ami nem erőszakos a törvényekben, az igazságszolgáltatásban, a tulajdonban, a pénzügyi intézményekben, a népnevelésben, mindaz megmarad. Sőt, azáltal, hogy a kormányok durva erőszakoskodása - melynek csak önmaguk fenntartása a célja - megszűnik, egy okosabb, igazságosabb társadalmi organizáció fog kialakulni. A törvények, az igazságszolgáltatás, a közügyek, a népnevelés olyan mértékben marad meg, amilyenben szükségük van rá a népeknek, és olyan formában,

amelyből hiányozni fog minden rossz, amely a kormányok mai szervezete szerint szükségképpen benne van. Csak az fog elpusztulni, ami rossz, ami a népek akaratára bilincseket rakott" (A hazafiságról).

Milyen lesz Elpidia? Mivel az emberi együttéléshez szükséges alapvető törvények "bele vannak írva minden létező lény szívébe" (Kodolányi), bátran fogalmazhatunk így: *Elpidia az egymásra épülő és egymást kiegészítő, öntörvényű és önkormányzattal rendelkező kisközösségek hálózata lesz*, amely felöleli a családi, társadalmi, gazdasági, kulturális és vallási élet egész területét.

E kisebb és nagyobb közösségek *közmegegyezéssel* (többségi vélemény alapján és a kisebbség alkalmazkodásával) *maguk hozzák a változtatásra mindig nyitott "törvényeket"*, akár az emberi együttélést, akár a gazdasági tevékenységet, akár az együttélés területeit szabályozzák ezek, és *maguk választják vezetőiket*, illetve delegálják őket a nagyobb egységeket átfogó kisközösségekbe.

Valahogy úgy, ahogyan ezt - a dolognak most csak gazdasági oldalát emelve ki - N.S. Swaminathan, a Nemzetközi Rizskutató Intézet igazgatója már a mára vonatkozóan is elengedhetetlenül szükségesnek tartja: "Rengeteg olyan tervet látok, amely körvonalazza, hogy a kukoricának vagy tudom is én minek a termését egymillió tonnával növelni kell, de ezek a dokumentumok valahogy sosem említik, még véletlenül sem a földművelőket. Vetőmagról beszélnek, műtrágyáról, vízről. De hát ki az, aki termel? Nem a bürokraták vagy a tervdokumentumokat gyártó hivatalok. Az élelmet a parasztok állítják elő. A sok millió tonna kukoricát Afrikában legalább egymillió parasztszaládnak kell megtermelnie. Ha egyetlen család gazdaságként egy tonnával növeli a termést, akkor is egymillió parasztszalád együttműködésére van szükség. Ha én tervet állítanék össze, első kérdéseim ezek lennének: »Miért is termeljen meg egymillió parasztszalád egy-egy tonnával többet? Milyen körülmények között termelhetne? Segíthetünk nekik ebben?« Legelőször is meg kell értenünk a problémáikat, a törekvéseiket. Tanácskoznunk kell velük, férjekkel és feleségekkel egyaránt, s csak azután dolgozhatunk ki tervet" (Valóság, 1985, 7).

Ami pedig az igazságszolgáltatást illeti, legyen elég annyit felvillantatunk, hogy "mert ölni senkinek sincs joga, nem lesz halálbüntetés", az egyén biztonságát "nem a fegyveres erők, hanem a közösség gyors reflexei védik", a kabáttolvajtól "az áruház-igazgató megkérdi: miben szenved szükséget, kíván-e hitelre vásárolni", ha úgy tetszik: "a nyilvánosság szeme felváltja a büntető törvények erejét" (Konrád György: A városalapító).

Milyen lesz Elpidia? Álmodjunk egy kicsit *Konrád Györggyel*: "Olyan városról képzelődöm, ahol a cselekvés axiómája a változtatás... s rólam csak velem megalkudva lehet döntenem; ahol a közösség értelmi fogyatékosának tartja a hatalom oszthatatlanságának elvét; ahol társaimmal én is elbocsáthatom az igazgatómat... s a polgármestert ideiglenes köztisztviségére rendes munkahelyéről szabadságolják; ahol ötleteim jogán vagyok reformer, nem azért, mert fölhatalmaztak rá; ahol a rá eső köztulajdonhányad mozgatójával az utcaseprő is szabályozhatja a nemzetgazdaságot; ahol nem kell támogatnom közpénzekből elbizakodott tisztviselők kapkodásait, nincsenek illetékesek és kívülállóak, nem rejtjelesem szaktudásomat, s mert minden döntési esély kedvez vagy árt valakinek, tévedéseimet földerítő szabályrendet igényelek, velem szemben is szabad városlakót, aki a részvényáthelyezéstől az otthonába bekapcsolt elektronikus szavazókészülékig változatos közvetítésekkel nyilváníthatja akaratát... s mert nem kell félnem a tekintélytől, nem kell hazudnom sem; ahol a szerződéskötés sportszerűen mérsékeli az elvaduló csoportmérkőzések tékozlásait, s az iskolás gyerek is kineveti a következetesség gorilla-pátosát, amely két játékos közül a melldőngető győztest magasztalja, s a kiterített vesztest leköpi; ahol nincsenek titkok, amelyeket kémek kifürkészhetnének, a hivatalos tárgyalások jegyzőkönyvét bárki

megtekintheti, sajtóértekezleten minden kérdésre válaszolva csak magánvéleményemet mondhatom, s gondosan észben kell tartanom, hogy a disznóiskolában az első tantárgy a retorika; ahol az újságok címdoldalán a gondolat fölfedezései állnak; ahol senki sem írja elő, mit kell szeretnem, utálnom; ahol a gimnáziumot másképp vezetik, mint a csirkefarmot, s a tanár csak annyiban tanít, hogy megosztja érdeklődését a diákokkal; ahol gondolatát mindenki kinyomtathatja, de olvasója csak annak akad, aki újat mond; ahol az egész utca egyetlen faliújság, a járdára mindenki festhet, a köztereken zene szól, a városlakók környezetalakítással kedveskednek egymásnak s otthon ülni nem erény; ahol nem azért töltöm az időt, hogy esténként a névtáblámat szemléljem a lakásom ajtaján, és egyesítve aggodalmainkat egymás börtönőrei legyünk; ahol az apológiát önelemzéssel, a törvényt hipotézissel, a szöveget körkérdéssel, a vezércikket epigrammával, igazamat ellenfelemével, önérzetes kakaskodásomat saját karikatúrámmal igyekszem fölcserélni..." (A városalapító).

Hogy mindez nem csupán a képzelet szüleménye lehet, hanem hétköznapi valóság, sőt volt már olyan hely és idő, ahol és amikor ha csak töredékesen, kezdetlegesen is, de már megvalósult, s éppen magyar földön (természetesen nem zárjuk ki, hogy másutt is), azt bizonyítja *Imre István A törvényhozó székely falu* című könyve, amelyben olvashatjuk azt a 72 falutörvényt, rendtartást és végzést, amelyeket 1581 és 1847 között a székely falvak autonóm közösségei megalkottak és önkéntesen vállaltak. - *Ezek a falutörvények és rendtartások a közösségi akaratot foglalták keretbe, és a közösség aktív részvételére építettek.* Megismerhetjük belőlük a faluközösség egykori életviszonyait, normáit, a közhatár megosztásának, a közvagyonban való részesedésnek és a közterhek együttes vállalásának formáit, a bajba jutottak megsegítésének módjait (Valóság, 1985, 7).

De hasonlóra éppenséggel napjainkban is akad példa, a zsidó *kibucok* ("csoportok") világában, Izraelben. A kibuc-felfogás elvileg tiltja a magántulajdont, a pénz közös kasszában van, akinek szüksége van rá, vesz belőle, és a parkolóhelyen az autók mindenkinek a rendelkezésére állnak. A kibuc-üzemek az ország leghatékonyabb üzemei (Izrael zsidó lakosságának 3,5 %-a a 260 kibucban a mezőgazdasági termelés 40 %-át állítja elő!), nem kell sztrájkoktól szenvedniük, munkaerejüket rugalmasan alkalmazhatják, már régóta az "állás-rotáció" gyakorlatát alkalmazzák, egészen a vezetőség szintjéig, egyetlen munkanélkülijük sincs. Az öregek problémáját is megoldották: aki egy bizonyos kort elért, nem válik ki a munkafolyamatból, hanem az ipari üzemben lehetőséget kap arra, hogy fokozatosan rövidülő munkanap keretében kevésbé megerőltető munkát végezzen, mint a mezőgazdaságban... (Valóság, 1985, 7).

S ha mindezt és sok más hasonlót feltételezve is lesznek Elpidiában lázadások és belső konfliktusok, "az bizonyos, hogy a nép helyzete mégis kedvezőbb lesz akkor, mint napjainkban, mert a népek mai helyzeténél rosszabbat elképzelni nem lehet..." (*Tolsztoj: A hazafiságról*).

Befejezésül álljon itt még *Vercors* és *Gandhi* egy-egy gondolata.

"A történelmet látszólag mindig az erők csinálják, és mégis a gyöngék, az alázatos igazak formálják ki az emberiséget, századról-századra, a maguk valószínűtlen képére, mert az erők harcolnak és megsemmisítik egymást, míg az igazak csöndesen, korszakról-korszakra ugyanazon a csapáson haladnak mindig, és jelük kitörölhetetlenül bevésődik a földbe" (Amerre a szél fúj).

"Ha azzal vádolnak, hogy túlságosan becsvágyó vagyok, elismerem. Ha azt mondják, hogy ábrándom sohasem valósítható meg, azt felelem: lehetséges, és megyek a magam útján tovább. Az erőszaknélküliség kitartó katonája vagyok, s elég okom van rá, hogy megmaradjak hitem mellett."